

Asia: VN/32974/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi perusopetuslain muuttamisesta ja siihen liittyvistä laeista

Lausunnonantajan lausunto

Onko oppimisen ja koulunkäynnin tuen kokonaisuudistus tarpeellinen?

ADHD-liitto kiittää mahdollisuudesta kommentoida hallituksen esitystä perusopetuslain muuttamiseksi ja siihen liittyviksi laeiksi.

ADHD-liitto pitää oppimisen ja koulukäynnin tuen kokonaisuudistusta tarpeellisena. Vammaisfoorumin ja Ihmisoikeuskeskuksen vuonna 2021 toteuttaman valtakunnallisen kyselyn tulokset osoittivat, että oppimisen ja koulunkäynnin tuki sekä tarpeenmukaiset mukautukset toteutuivat kaikista heikoimmin niiden lasten ja nuorten kohdalla, joilla on jokin neurokehityksellinen häiriö (esim. adhd, autismikirjo, Tourette tai kehityksellinen kielihäiriö). Kyselyn tulosten ja ADHD-liittoon tulevien yhteydenottojen perusteella vanhemmat kokevat, että lähikoulussa saatu tuki ei ole riittävää eikä yksilöllisiä tarpeita vastaavaa. Nämä viestit vahvistavat esityksessäkin esiin nostettuja haasteita oppimisen ja koulunkäynnin tuen toteutuksessa, jossa on tällä hetkellä hyvin paljon alueellista sekä koulu- ja kuntakohtaista vaihtelua.

Luonnoksessa esitetyt tavoitteet oppimisen tuen tarjoamisesta yksilöllisesti oppilaan tarpeita vastaavasti ja siten, että tuen muodot olisivat valtakunnallisesti yhtenäiset, selkeät ja monipuoliset, ovat erittäin kannatettavia. ADHD-liiton näkemyksen mukaan esityksen ehdotukset oppimisen ja koulunkäynnin tuesta eivät kuitenkaan vielä ole riittävän selkeitä ja tarkkarajaisia.

Lakiesityksessä arvioidaan, että ennakoivan tuen tarjoamiseen tarvitaan 150 uutta erityisopettajaa. Tällä hetkellä koulutus kattaa eläköityvien erityisopettajien määrän. Lakialoite pohtii epärealistisesti, että vajetta voitaisiin paikata muualle rekrytoituneista erityisopettajista. Tämä opettajavaje vaarantaa lakialoitteessa olevan tavoitteen antaa ennakoivaa tukea kaikille niille lapsille, jotka ovat tuen piirissä ja tarvitsevat erityisopettajan tukea.

ADHD-liiton mielestä on valitettavaa, että lainvalmistelun ja uuden lain käyttöönoton aikataulu on todella tiukka. Näin ison kokonaisuudistuksen osalta olisi toivottavaa, että siihen olisi käytössä pidempi aika lain valmistelutyötä, vaikutusten arviointia ja käytännön toteutuksen koordinointia varten. Näin voitaisiin huomioida muutosten vaikutuksia laajemmin ja päästä merkittävästi paremmin niihin oppilaita hyödyttäviin tavoitteisiin, jotka lakimuutokselle on asetettu. Esityksessä kuvattiin, kuinka eri tahoja on kuultu kuulemistilaisuuksissa ja erilaisin kyselyin. Toivottavaa olisi ollut, että kyselyt olisi ulotettu koskemaan myös vanhempia. Mielestämme tätä tärkeää ja olennaista näkökulmaa ei huomioitu riittävästi prosessin aikana. Vanhemmilta olisi saatu myös arvokasta tietoa ja kokemusta nykyisten oppimisen ja koulunkäynnin tuen muotojen toimivista ja haastavista käytännöistä.

Onko oppimisen ja koulunkäynnin tuelle määritelty kokonaisrakenne tarkoituksenmukainen?

ADHD-liiton näkemyksen mukaan kokonaisrakenne vaatisi vielä selkeyttämistä erityisesti konkretian kannalta.

Voimassa olevan kolmiportaisen tuen yhtenä haasteena on ollut yleisen tuen toteutuminen. Yleistä tukea tulisi saada matalalla kynnyksellä ja ilman diagnoosia. ADHD-liittoon tulevien yhteydenottojen perusteella tämä on toteutunut varsin huonosti ja tukea on ollut vaikeasti saatavilla. Esityksessä oletetaan, että koulut varmistaisivat osana koulunsa perustoimintaa oppimisen edellytyksiä tukevat opetusjärjestelyt. Huolenamme on, että tulee tämä toteutumaan oletetusti. ADHD-liiton näkemyksen mukaan oppimisen ja koulunkäynnin tueksi tarvittaisiin kulttuurinen muutos, jossa kouluja kannustetaan huomioimaan matalan kynnyksen tuen muodot läpi koko koulun toiminnan.

Näkemyksemme mukaan esityksessä ei avata riittävästi sitä, miten ehdotus kolmiportaisen tuen poistamisesta vaikuttaa varhaiskasvatuksen järjestämiseen. Varhaiskasvatustilain uudistuksessa otettiin juuri käyttöön kolmiportainen tuki, jotta voidaan yhdenmukaistaa tuen muotoja varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen välillä. Esityksen mukainen ehdotus vaikuttaisi siihen, että varhaiskasvatuksessa tulisi käyttää kahta erilaista tuen mallia. Löytyykö tähän riittävästi resursseja, ja miten huolehditaan tuen jatkuvuudesta ja sujuvuudesta nivelvaiheessa lapsen siirtyessä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen?

ADHD-liiton mielestä on harmillista, että esityksessä ei huomioida riittävästi järjestöjen kuulemisessa esiin nostettua tarvetta vahvistaa monialaista yhteistyötä. Esityksessä tulisi vahvemmin velvoittaa monialaiseen yhteistyöhön jo mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Oppilaiden terveydentilaan ja hyvinvointiin liittyvät haasteet ovat usein osasyynä tuen tarpeille. Kasvatusalan ammattilaisten lisäksi oppimista ja koulunkäyntiä tukevien ammattilaisten (mm. terapeuttien ja oppilashuollon) sekä vanhempien aktiivisempaa roolia osana tuen rakentamista tulisi vahvistaa. Lisäksi tulee varmistaa ajantasainen tiedonkulku eri ammattilaisten välillä, jotta yksilöllinen ja oikea-aikainen tuki mahdollistuu.

Onko ennakoivia tukitoimia koskevat sääntelyehdotukset tarkoituksenmukaisia?

Kirjaukset eivät vielä ole riittävän tarkkarajaisia. Ennakoivien tukitoimien järjestäminen ryhmämuotoisena on ajatuksena hyvä, mutta ei välttämättä sovi kaikille oppilaille. Epäselväksi jää, miten ja missä määrin ennakoivissa tukitoimissa voidaan huomioida oppilaiden yksilölliset tarpeet sekä kuka tuen tarpeen määrittelee. Esityksessä jää epäselväksi myös se, miten ennakoivat tukitoimet tulee todentaa ja miten niiden vaikuttavuutta ja riittävyttä yksittäisten oppilaiden kohdalla arvioidaan.

Ryhmäkokoon liittyen huomio: Esityksessä ei tarkenneta, miten ryhmäkokojen rajautuminen toteutuu yhteisopettajuusluokissa. Sovelletaanko tällöin edelleen 5 oppilaan rajaa vai onko oppilasraja silloin 10?

Onko oppilaskohtaisia tukitoimia koskevat sääntelyehdotukset tarkoituksenmukaisia?

Lainsäädännön muutokset kuvaavat oppilaskohtaisten tukitoimien liittyvän pitkälti erityisopettajan antamaan opetukseen erilaisin tavoin sekä oppilaskohtaisiin tulkitsemis-, avustaja- sekä apuvälinepalveluihin. Vähemmälle huomiolle jäävät koulunkäynnin tukeen liittyvät yksilölliset ja oppilaskohtaiset tukikeinot, joilla voidaan turvata esimerkiksi neurokehityksellisiä häiriöitä kokevien oppilaiden pitkäaikaisia tarpeita sosiaalisissa tilanteissa kuormittumiseen, tunteiden ja käyttäytymisen säätelyn tukeen tai aistikuormittumisen hallintaan liittyen. Tällaisia ovat esimerkiksi vaihtoehtoiset välitunnit, ruokaileminen aistimaailmaltaan rauhallisessa tilassa tai oppilaan vireytilan huomioiminen ja tehtävien yksilöllinen tauottaminen.

Onko tuen asiakirjoja ja hallintopäätöstä koskevat sääntelyehdotukset tarkoituksenmukaisia?

Tavoite keventää opettajien hallinnollista taakkaa on kannatettava.

Kannamme huolta siitä, toteutuuko oppilaan saaman ennakoivan tuen suunnittelu ja seuranta riittävällä tarkkuudella hyvin keveäksi suunnitellun kirjaamiskäytännön myötä. Oppilaan ennakoivana tukikeinoina saamat oppimisen ja koulunkäynnin konkreettiset tukikeinot on syytä kirjata, jotta voidaan arvioida niiden riittävyttä. Lisäksi erilaisissa tilanteissa, kuten esimerkiksi neurokehityksellisten oirekuvien tutkimusprosesseissa tarvitaan tietoa arjen matalan kynnyksen tukitoimista, joita oppilas on saanut toimintakyvyn haasteiden perusteella, jotta hänelle syntyy oikeus tarvitsemiinsa tutkimuksiin.

On hyvä, että oppilaskohtaisista tukitoimista tehdään hallintopäätös. Kantelumenettelyn myötä oppilaalla on nykyistä parempi oikeusturva niissä tilanteissa, joissa eriäviä näkemyksiä oppilaskohtaisen tuen toteutumisesta ja sen riittävydestä.

Onko teillä täydennettävää esityksen vaikutusarvioihin?

Tavoite sijoittaa opetusryhmiin rajattu määrä (5) erilaisia oppilaskohtaisia tuen tarpeita kokevia oppilaita on kannatettava. Näin varmistettaisiin opetushenkilökunnan mahdollisuudet tuottaa laadukasta, kaikkien oppilaiden tarpeita vastaavaa ennakoivaa tukea. ADHD-liitto näkee esityksessä riskin siihen, että kuntien opetuksen järjestämiseen käytettävissä olevat resurssit ohjaavat oppilaiden saamia tukitoimia välillisesti sen perusteella, mitä lakiesityksessä ehdotetaan oppilaskohtaista tukea saavien oppilaiden lukumäärästä oppilasryhmää kohti. On mahdollista, etteivät oppilaan tarpeet hänen tarvitsemistaan oppilaskohtaisista tukitoimista täyty, mikäli oppilaita olisi yli viisi suunnitteilla olevaa opetusryhmää kohti. Tällöin voi olla, että oppilaan tuen tarpeita pyritään järjestämään riittämättömin ennakoivin tukitoimin, jotta ei tarvitse muodostaa lisää opetusryhmiä. On myös mahdollista, että tulkinta oppilaskohtaisten tukitoimien tarpeen arvioimiselle ja tarvittaville päätöksille muodostuu liian korkeaksi.

Onko teillä parannusehdotuksia esitysluonnokseen?

Konkreettisesti käytössä olevat ennakoivat tukitoimet tulee kirjata oppilaan oikeusturvan ja tarvittavan tuen riittävyyden arvioimisen vuoksi näkyviin.

Lakiluonnokseen tulisi ehdotusta selkeämmin kirjata velvoite monialaiseen yhteistyöhön sekä vanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön.

Monialaisen yhteistyön osalta tulee varmistaa ja selkeyttää tiedonkulkua ammattilaisten kesken. Perusopetuslain 41. §:n osalta on tarpeen täsmentää ja konkretisoida, mitkä ovat opetuksen kannalta välttämättömät tiedot, jotta opetuksen järjestäjällä on mahdollisuus saada nämä tiedot käyttöönsä. Lasten ja nuorten kannalta on olennaista varmistaa varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen järjestäjien sekä sosiaali- ja terveystieteiden välisen yhteistyö tarpeiden tunnistamisessa ja tukitoimien suunnittelussa.

Tulevan lainsäädännön tulisi esitysluonnosta konkreettisemmin kuvata niitä oppimisen ja koulunkäynnin tukimuotoja, jotka eivät liity esim. erityisopettajan käyttämään resurssiin tai tukiopeukseen tietyissä tilanteissa.

Oppimisympäristöjen esteettömyys ja saavutettavuus, neuroesteettömyys mukaan lukien, tulisi huomioida lainsäädännössä. Oppimisympäristöjen tulee olla fyysisesti, sosiaalisesti ja emotionaalisesti turvallisia sekä esteettömiä ja saavutettavia kaikille opiskelijoille.

Tiedämme jo nyt, että kolmiportaisen tuen toimivuuden esteenä ovat olleet riittämättömät resurssit toteuttaa tarvittavaa tukea. ADHD-liitto kantaa huolta siitä, ovatko esityksen toimeenpanoon varatut resurssit riittäviä, jotta esityksen tavoitteet saavutetaan.

Suni Katja
ADHD-liitto ry